

อันติมัจจุ์ในอภิปรัชญาของสปีโนซากับของปรัชญาเวทานตะ

จากการศึกษาพรรณนะเรื่องอันติมัจจุ์ในอภิปรัชญาของสปีโนซาและของปรัชญาเวทานตะทั้งสองระบบ คือ อทไวตเวทานตะ และวิศิษฏาทไวตเวทานตะในบทที่หนึ่ง, สอง และสาม จะพบว่า มีข้อที่นาสังเกตหลายประการที่แสดงให้เห็นว่า ปรัชญาตะวันตกและปรัชญาตะวันออกทั้งสองระบบนี้มีความคล้ายคลึงกันอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งในการศึกษาค้นคว้าก็ไม่ปรากฏว่ามีหลักฐานใดที่ยืนยันว่า สปีโนซาได้อิทธิพลจากปรัชญาเวทานตะหลักฐานส่วนมากยืนยันว่า สปีโนซาได้รับแนวความคิดทางปรัชญาจากศาสนาฮิว และปรัชญาคริสต์ในสมัยกลางเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น พรรณนะที่พ้องกันของสปีโนซากับปรัชญาเวทานตะจึงเป็นเรื่องของความบังเอิญอย่างไม่น่าเป็นไปได้ ผู้เขียนจะเปรียบเทียบให้เห็นชัดเจนโดยแยกออกเป็นหัวข้อต่อไปนี้

4.1 สปีโนซากับคังกรจารย์

4.1.1 "สาร" กับพรหมัน

ปรัชญาของสปีโนซาและคังกรจารย์ มีลักษณะเป็นเอกนิยม (Monism) เหมือนกัน คือ เชื่อว่าอันติมัจจุ์ มีเพียงหนึ่งเดียว สปีโนซาเรียกอันติมัจจุ์ของเขาว่า "สาร" หรือ "พระเจ้า" ส่วนคังกรจารย์เรียกว่า พรหมัน "สาร" ของสปีโนซากับนิรคณพรหมันของคังกรจารย์ มีลักษณะคล้ายคลึงกันหลายประการ และประการที่สำคัญที่สุด คือความเชื่อที่ว่า "สาร" และพรหมัน เป็นองค์สัมพัทธ์ที่มีลักษณะเป็นสภาวะ ไม่ใช่เป็นพระเจ้าที่มีตัวตนตามที่เชื่อกันในทางศาสนา ด้วยเหตุคังกล่าว เขาทั้งสองจึงถูกกล่าวหาจากพวกที่เคร่งศาสนาว่าเป็นผู้ที่ไม่นับถือพระเจ้า หรือเป็นพวกอเทวนิยม (Atheist)

¹Vergilius Ferm, "Atheism," Dictionary of Philosophy, Ed. Dagobert D. Runes, (Totawa: Littlefield, Adams & Co., 1971), p.26.

สปีโนซาในฐานะที่เป็นนักปรัชญาสมัยใหม่กลุ่มเหตุผลนิยม ได้นำวิธีการแบบ
เรขาคณิตมาใช้ในการแสดงทฤษฎีทางปรัชญา โดยพยายามเน้นถึงความสำคัญของการ
ใช้เหตุผลและมีความเชื่อว่า เหตุผลจะสามารถทำให้เราเข้าถึงความเป็นจริงได้ เขา
พยายามทำให้ปรัชญาของเขามีความแน่นอน โดยเริ่มด้วยการนิยามความหมายของคำ
ต่าง ๆ ที่เขาใช้ เช่น คำว่า "สาร", คุณลักษณะ และอัญรูป เป็นต้น สำหรับปรัชญา
อภิปรัชญาของคังกรรจารย์นั้น เป็นคำสอนทางศาสนาที่นำมาจากกัมภีร์อุปนิษัท
จุดมุ่งหมายสำคัญจึงมิได้เน้นที่ความสำคัญของเหตุผลอย่างปรัชญาของสปีโนซา ถึงกระนั้น
ก็ตามความคิดของสปีโนซากับคังกรรจารย์ก็มีความคล้ายคลึงกันอย่างมาก "สาร" ตาม
ทฤษฎีของสปีโนซา หมายถึงสิ่งซึ่งเป็นสาเหตุของตัวเอง หรือสามารถดำรงอยู่ได้ด้วย
ตัวเอง เป็นสิ่งซึ่งสารัตถะของมันครอบคลุมถึงการมีอยู่ด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ก็แสดงว่า
"สาร" ต้องเป็นสิ่งที่อยู่จริงอย่างแน่นอน โดยไม่ต้องอาศัยการพิสูจน์ใด ๆ เราสามารถ
รู้จัก "สาร" ได้ด้วยตัวของมันเอง ไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่น เพราะมันมีอยู่ในตัวเองไม่ได้
ประกอบขึ้นจากสิ่งอื่น "สาร" จึงเป็นอันติมสัจเพียงหน่วยเดียว เป็นสิ่งไม่มีขอบเขต
จำกัดและเป็นนิรันดร์ อันติมสัจคามทฤษฎีของคังกรรจารย์ก็มีลักษณะใกล้เคียงกับ
อันติมสัจในทฤษฎีของสปีโนซา พรหมันเป็นสิ่งที่อยู่จริง สามารถดำรงอยู่ได้ด้วย
สภาวะของตัวเอง โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยสาเหตุใด ๆ เพื่อการดำรงอยู่ ทั้ง "สาร"
และพรหมันเป็นปฐมเหตุแห่งการมีอยู่ของสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงเป็นผลที่เกิดจาก "สาร"
กับพรหมัน แต่ "สาร" กับพรหมันมิได้เป็นผลของสาเหตุใด เนื่องจากอันติมสัจดังกล่าว
เป็นสาเหตุของตัวเอง สปีโนซาและคังกรรจารย์เน้นถึงความสำคัญของ "การมีอยู่จริง"
(existence) ของอันติมสัจ โดยสปีโนซาถือว่า การมีอยู่เป็นสารัตถะของ "สาร"
ในทำนองเดียวกัน คังกรรจารย์ก็ถือว่า สัต (being) เป็นธรรมชาติสำคัญอย่างหนึ่งของ
พรหมัน "สาร" กับพรหมันมีธรรมชาติที่สำคัญหลายอย่างเหมือนกัน อาทิ เป็นสิ่งที่อยู่จริง,
เป็นหนึ่งเดียว และเป็นสิ่งไม่มีขอบเขตจำกัด

ถึงแม้ว่า "สาร" กับพรหมันจะมีลักษณะสำคัญใกล้เคียงกัน แต่ก็มีลักษณะบาง
ประการที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ปรัชญาของสปีโนซากับคังกรรจารย์จัดอยู่ในพวก

เอกนิยมเหมือนกัน แต่ปรัชญาของสปีโนซามีลักษณะเป็นเอกนิยมแบบมีขั้วนิยม (Neutralism) ในขณะที่ปรัชญาอโตเวททานตะเป็นเอกนิยมทางจิต (Idealistic Monism) กล่าวคือ "สาร" ในทฤษฎีของสปีโนซามีได้เป็นจิตหรือสสาร แต่มีคุณลักษณะแห่งความคิดและการกินที่ ส่วนคังกรจารย์นั้นยืนยันว่า พรหมันเป็นจิตบริสุทธิ์ (pure consciousness) ข้อแตกต่างอีกประการหนึ่งคือ สปีโนซาเชื่อว่า "สาร" มีคุณลักษณะนับจำนวนไม่ถ้วน คุณลักษณะคือสิ่งที่มันมี ของเรารู้จักในฐานะที่เป็นสสารตะของ "สาร" ถึงแม้ว่า "สาร" จะมีคุณลักษณะจำนวนนับไม่ถ้วน แต่มนุษย์ก็รู้จักเพียงแต่คุณลักษณะสองอย่าง คือ การกินที่และความคิดเท่านั้น คุณลักษณะตามความหมายของสปีโนซา หมายถึงสสารตะของ "สาร" ไม่ใช่คุณสมบัติ ในปรัชญาอโตเวททานตะ คำว่าคุณลักษณะกับคุณสมบัติ มีความหมายเป็นอย่างเดียวกัน คังกรจารย์เรียกพรหมันที่เป็นอันติมสัจจว่า นีรคุณ หมายความว่าคุณสมบัติของพรหมัน เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถกำหนดได้ แต่สิ่งที่เป็นธรรมชาติอันแท้จริง หรือสสารตะของพรหมันตามทฤษฎีของคังกรจารย์นั้น ได้แก่ สัตว์สัมผัส อานันตะ วิธีเดียวที่เราจะเข้าใจถึงสถานะอันแท้จริงของพรหมันได้ คือ การรู้จักโดยอ้อมศึกษา นั่นคือการบรรลุโมกษะ พรหมันไม่ใช่สิ่งที่เราจะรู้จักได้โดยเหตุผล แต่สปีโนซา เชื่อว่าเหตุผลเป็นสิ่งที่จะทำให้เราเข้าใจ "สาร" ได้

4.1.2 ความเป็นสาเหตุของ "สาร" กับพรหมัน

สปีโนซา และคังกรจารย์ มีทฤษฎีเหมือนกันว่า นอกจากจะเป็นสาเหตุของตัวเองแล้ว "สาร" หรือ "พระเจ้า" กับพรหมัน เป็นต้นเหตุหรือปฐมเหตุของสรรพสิ่ง "สาร" กับพรหมันเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง และทุกสิ่งทุกอย่างก็คือ "สาร" กับพรหมัน ในปรัชญาของสปีโนซา สรรพสิ่งเป็นอัญรูปของ "สาร" หรือเป็นการแปรรูปของ "สาร" โดยผ่านคุณลักษณะทั้งสองที่เรารู้จักคือ ความคิดและการกินที่ โลกแห่งความคิด (world of thought) และโลกทางกายภาพ (physical world) ก็คือ "สาร" ที่มองคนละแง่ ถ้าเรามีความสามารถพิเศษเราก็จะเข้าใจ "สาร" ในสภาพที่แท้จริง แต่เนื่องจากเราไม่มีความสามารถพิเศษนี้ เราจึงเห็น "สาร" เป็นโลกทางกายภาพและโลกแห่งความคิด เรามีสมรรถภาพเพียงแต่ที่จะเห็นอัญรูปของ "สาร" เท่านั้น

ความคิดของสปีโนซากับคังกรารายในเรื่องความเป็นสาเหตุของ "สาร" กับพรหมันแตกต่างจากคำสอนในคริสต์ศาสนาที่เชื่อว่าผู้สร้างหรือพระเจ้ากับสิ่งสร้างหรือโลกเป็นคนละอย่างแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด สปีโนซาคิดว่า การสร้างในลักษณะดังกล่าวนี้ไม่มี เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นจริง การสร้างโลกก็ต้องเป็นเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในเวลาใดเวลาหนึ่งในอดีตโดยเฉพาะ แต่สปีโนซาและคังกรารายมีความเห็นว่า ผู้สร้างกับสิ่งสร้างเป็นสิ่งเดียวกัน การสร้างจึงไม่ใช่การกระทำของผู้สร้างในเวลาใดเวลาหนึ่งในอดีต มันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาและตลอดไป ไม่วาจะเป็นในอดีต ปัจจุบันหรืออนาคต สรรพสิ่งคลี่คลายมาจากธรรมชาติของ "สาร" และพรหมัน โดยนัยแห่งพรหมณะดังกล่าวนี้ "สาร" กับพรหมันจึงมีลักษณะเป็นสาเหตุอันตรวิสัย (Immanent cause) คือไม่ได้อยู่แยกไปจากโลก เพราะ "สาร" กับพรหมันก็คือทุกสิ่งในโลก สรรพสิ่งในโลกเกี่ยวโยงกันหมด เพราะมันอยู่ในระบบเดียวกัน

ในปรัชญาของสปีโนซา "สาร" เป็นอันติมสิ่งจริงที่โลกของเราคลี่คลายออกมาเหมือนกับข้ออ้าง (premise) ที่ทำให้เราโคขสรุป (conclusion) ของรูปนิรนัย (syllogism) "สาร" เป็นข้ออ้างที่เป็นสากล (general) ที่สุดของข้อสรุปคือโลกในความเป็นจริง "สาร" หรือ "พระเจ้า" ไม่ใช่สร้างโลกแต่เปลี่ยนแปลงตัวเองให้ปรากฏออกมาเป็นโลก การแปรรูปเป็นโลกไม่ใช่การสร้างที่เกิดจากเจตจำนงของ "พระเจ้า" แต่เป็นไปตามธรรมชาติอันสมบูรณ์ของ "พระเจ้า" เอง สปีโนซาคิดว่าสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติของตัวเองเป็นสิ่งเสรี ถึงแม้ว่ามันจะเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดก็จริง แต่ก็ถูกกำหนดโดยธรรมชาติของตัวเอง สำหรับสิ่งที่ถูกกำหนดโดยธรรมชาติของสิ่งอื่น สปีโนซาคิดว่า ไม่ใช่สิ่งเสรี เพราะฉะนั้นจึงไม่มีอะไรที่เป็นสิ่งเสรีเลยนอกจาก "สาร" ควบเหตุที่ทุกอย่างเกิดจาก "สาร" "สาร" เป็นสาเหตุอันตรวิสัยของสรรพสิ่ง สรรพสิ่งเป็นอีกรูปหรือเป็นการแปรรูปของ "สาร" สิ่งทั้งหลายจึงมีความสัมพันธ์กันเป็นสายโซ่ การสร้างโลกจึงหมายถึง การแปรรูปของ "สาร" เป็นสิ่งต่าง ๆ เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เป็นจริง สปีโนซาคิดว่าการแปรรูปนี้เป็นแง่หนึ่งของความเป็นจริงที่ปรากฏต่อเรา โลกจึงไม่ใช่ภาพลวงตาแต่เป็นจริง

ธรรมชาติของสังกัจจายน์เกี่ยวกับการสร้างโลกนั้นเหมือนกับธรรมชาติของ สปิโนซาตามที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ การเกิดขึ้นของโลกเป็นการคลี่คลาย ออกมาจากธรรมชาติอันสมบูรณ์เต็มที่ของพรหมัน ซึ่งเป็นไปโดยอัตโนมัติปราศจาก เจตจำนงใด ๆ ทั้งสิ้น พรหมันจึงมีลักษณะเป็นสาเหตุอันตรวิสัยเช่นเดียวกับ "สาร" ใน ปรัชญาของสปิโนซา เมื่อพิจารณาในแง่นี้จะพบว่า ทั้ง "สาร" และพรหมันไม่เพียงแต่ เป็นสาเหตุอันตรวิสัยเท่านั้น แต่ยังเป็นวัสดุปัจจัย (Material cause) และการกบัจจัย (Efficient cause) ของโลกด้วย ถึงแม้ว่าความคิด เรื่องความเป็นสาเหตุของ "สาร" และพรหมันของสปิโนซากับสังกัจจายน์จะมีลักษณะใกล้เคียงกันมาก แต่ก็ยังมี ข้อแตกต่างบางประการ คือ สปิโนซาคิดว่าโลกเป็นการแปรรูปของ "สาร" จริง ๆ ในขณะที่สังกัจจายน์คิดว่า โลกเป็นเพียงการปรากฏหรือปรากฏการณ์ของพรหมันโดย อำนาจของมายาเท่านั้น มันจึงไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริงตลอดไป โลกจะมีอยู่จริงเฉพาะในชั้น โลกวิสัยหรือในระหว่างที่ชีวิตของเราถูกครอบงำด้วยอภิปรัชญาเท่านั้น ในชั้นโลกุตตรวิสัย เมื่อเรามีความแจ้งเกิดขึ้น สามารถขจัดอภิปรัชญาให้หมดสิ้นไป เราก็จะรู้ว่า โลกที่เรา เห็นอยู่นี้ไม่ใช่มีอยู่จริง ๆ

4.1.3

เมื่อพิจารณาโครงร่างทั้งหมดของปรัชญาทั้งสองระบบนี้แล้ว จะพบว่า เราสามารถเปรียบเทียบได้เป็นข้อ ๆ ต่อไปนี้

1) "สาร" กับนิรุกตพรหมัน เป็นอันตมัตถ์ที่เป็นสาเหตุของตัวเอง และเป็นปฐมเหตุของสรรพสิ่งและมีลักษณะเป็นสภาวะไม่ใช่เป็นพระเจ้าที่มีตัวตน ประการ สำคัญที่สุดคือ เป็นสาเหตุอันตรวิสัยของโลก ไม่ใช่สิ่งที่อยู่แยกจากโลกออกไป แต่คลี่คลาย ตัวเองเป็นโลกที่เรารู้จัก เรื่องของ "สาร" กับนิรุกตพรหมัน ตลอดจนความเป็นสาเหตุของ อันตมัตถ์ดังกล่าว ผู้เขียนได้บรรยายแล้วในข้อ 4.1.1 และ 4.1.2 จึงไม่อธิบายซ้ำอีก ในตอนนี้

2) คุณลักษณะกับสคุณพรหมันหรืออัสวร คุณลักษณะหมายถึง สิ่งที่มีมันส์ของ เราว่าเป็นสารถะของ "สาร" อีกนัยหนึ่ง คุณลักษณะคือ "สาร" ที่ปรากฏต่อเราหรือ

"สาร" ที่เรารู้จักนั่นเอง คุณลักษณะจึงไม่แตกต่างจาก "สาร" แต่เป็นสิ่งที่ทำให้เรา
 เข้าใจธรรมชาติ "สาร" ได้ สปิโนซาจึงจัดให้คุณลักษณะอยู่ในประเภทของสิ่งซึ่ง
 สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง เช่นเดียวกับ "สาร" นอกจากนี้คุณลักษณะยังเป็นสิ่งที่ไม่
 ขอบเขตจำกัด ทั้งนี้เพราะมันแสดงถึงสภาวะของ "สาร" ที่ไม่มีขอบเขตจำกัด ถ้า
 ตัวเองเป็นสิ่งที่มีขอบเขตจำกัดเสียแล้ว มันจะแสดงสภาวะของสิ่งไม่มีขอบเขตจำกัดได้
 อย่างไร สำหรับอัครในปรัชญาอวกเวทนานตะนั้น ศังกรจารย์อธิบายว่า อัครหมายถึง
 ความถึง พรหมซึ่งสื่อนออกมาในมายา อัครเป็นสาเหตุแห่งการเกิดขึ้นของโลกแห่ง
 ประสบการณ์ของเรา แต่อัครเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เอง และสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง
 อีกนัยหนึ่งอัครก็คือพรหมนั่นเอง แต่เป็นพรหมที่เราจะรู้จักโดยการสื่อนผ่านมายา จะ
 เห็นได้ว่าทั้งคุณลักษณะและอัครเป็นสิ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง เช่นเดียวกับ
 "สาร" และพรหม ดังนั้นสปิโนซาจึงยืนยันว่า คุณลักษณะก็คือ "สาร" ส่วนศังกรจารย์
 ก็ยืนยันว่า อัครไม่ใช่อะไรอื่น นอกจากพรหมนั่นเอง ด้วยเหตุนี้คุณลักษณะในปรัชญาของ
 สปิโนซาจึงสามารถเปรียบเทียบได้กับอัครในปรัชญาอวกเวทนานตะ ทุกรูปก็
 คุณลักษณะกับอัครมีความแตกต่างกันในข้อที่ ศังกรจารย์อธิบายว่า อัครเป็นพระเจ้า
 ที่มีตัวตน เป็นวัตถุแห่งการกราบไหวบูชา ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในทางศาสนา แต่ปรัชญา
 ของสปิโนซาไม่ใช่ศาสนาที่ถือการตั้งคุณศรัทธาจากประชาชน เขาจึงมีทรรศนะตรงกัน
 ข้ามว่า ความเชื่อเรื่องพระเจ้าที่มีตัวตนเป็นอุปสรรคในการที่เราจะใช้เหตุผลทำความเข้าใจ
 เข้าใจความเป็นจริง ถ้าเราไม่คิดว่าพระเจ้ายิ่งลักษณะเป็นตัวตนเสียแล้ว เหตุผลก็จะ
 ทำให้เราเข้าใจว่า "พระเจ้า" กับธรรมชาติไม่แตกต่างกัน

3) อัญรูปไม่จำกัด (Infinite modes) กับทฤษฎีกรรมและวิราฎ
 สปิโนซาสามารถแก้ปัญหาเรื่องความหลายหลากของอัญรูปที่จำกัดว่า มาจาก "สาร" ที่
 ไม่มีขอบเขตจำกัดเพียงหน่วยเดียวได้ โดยอาศัยอัญรูปไม่จำกัดเป็นตัวกลางระหว่าง
 คุณลักษณะและ "สาร" กับอัญรูปที่จำกัด ส่วนปรัชญาอวกเวทนานตะนั้นในมายาเป็นตัว
 กลางในการอธิบายเรื่องนี้ ทุกรูปก็ ขั้นตอนของวิวัฒนาการการปรากฏเป็นโลกของ
 พรหมนั้น มีลักษณะที่นำดังเกิดบางประการ คือ เริ่มจากพรหมซึ่งเป็นอันกิมสัจและ

เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนที่สุด ปรากฏเป็นสิ่งที่หายากยิ่งเรื่อย ๆ คือ อีศวร หิรัญครรภ วิราภ แล้วจึงปรากฏเป็นโลกในขั้นสุดท้าย ในทำนองเดียวกันนี้ ในปรัชญาของสปิโนซา ขั้นตอนของวิวัฒนาการเริ่มที่ "สาร" โดยผ่านคุณลักษณะแห่งความคิดและการกินที่และอัญรูปที่ไม่จำกัดของคุณลักษณะทั้งสองดังกล่าว จึงเกิดเป็นอัญรูปที่จำกัดหรือโลกแห่งประสบการณ์ของเราขึ้น สปิโนซาแบ่งอัญรูปไม่จำกัดเป็นสองพวก คือ

ก) Immediate infinite modes หมายถึงอัญรูปที่แปรรูปมาจากคุณลักษณะโดยตรง อัญรูปประเภทนี้เปรียบได้กับหิรัญครรภของคังกรรจารย์ ซึ่งหมายถึง อีศวรในลักษณะซึ่งเป็นที่รวมของวัตถุละเอียดทั้งหมดหิรัญครรภมีพลังแห่งการกระทำและความรู้ (power of action and power of knowledge) ในทำนองเดียวกับ immediate infinite modes ของคุณลักษณะแห่งการกินที่ ได้แก่ การเคลื่อนที่และการหยุดนิ่ง (motion-and-rest) และ immediate infinite modes ของคุณลักษณะแห่งความคิด ได้แก่ มนัสที่ไม่จำกัด (infinite Intellect)

ข) Mediate infinite modes หมายถึงอัญรูปที่มีได้แปรรูปจากคุณลักษณะโดยตรง ได้แก่ the face of the whole universe อัญรูปประเภทนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับวิราภ ในปรัชญาอโททเวทานตะ ซึ่งหมายถึงอีศวร ในลักษณะซึ่งเป็นที่รวมของวัตถุหายากทั้งหมด รวมทั้งชีวะด้วย

4) อัญรูปที่จำกัดกับโลก เป็นวิวัฒนาการขั้นสุดท้ายของอันติมดัจจ์ ทั้ง สปิโนซาและคังกรรจารย์ เชื่อว่าโลกไม่ใช่สิ่งจริงแท้ เพราะมันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีขอบเขตจำกัด อย่างไรก็ตามขอแตกต่างประการสำคัญระหว่างปรัชญาของสปิโนซากับอโททเวทานตะเกี่ยวกับเรื่องโลก ก็คือ สปิโนซาคิดว่า อัญรูปที่จำกัดหรือโลกเป็นสิ่งที่มียูจริง เป็นการแปรรูปจริง ๆ ของ "สาร" แต่คังกรรจารย์มีทรรศนะว่าโลกไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริง พรหมันมิได้เปลี่ยนแปลงตัวเองมาเป็นโลกจริง ๆ เพียงแต่ปรากฏด้วยอำนาจของมายา ทำให้เราผู้ซึ่งถูกรอมนงำด้วยอวิชชาให้เห็นผิดว่าโลกนี้มีอยู่ เป็นการมองในแง่โลกก็วิสัยเท่านั้น ถ้าเรามีความรู้แจ้งหรือบรรลุมฤโฆณะเราก็จะสามารถมองเห็นความจริงในชั้นโลกุตตรวิสัยได้ว่า โลกเป็นเพียงการปรากฏของพรหมันเท่านั้น

เท่าที่บรรยายมาทั้งหมดนี้ เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกันและ
 ขอบแตกต่างของปรัชญาของสปีโนซากับปรัชญาอโทไวทเวทานตะของกักรากจารย์ ทั้งนี้จะ
 เห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าปรัชญาทั้งสองระบบนี้จะไม่เหมือนกันเสียทีเดียว แต่ก็มีลักษณะคล้ายกัน
 มากจนเป็นที่น่าสังเกตหลายประการที่เกี่ยว

4.2 สปีโนซากับรามานูชะ

4.2.1 ปรัชญาของสปีโนซากับรามานูชะ มีลักษณะเป็นสรวพเทวนิยม

ปรัชญาของสปีโนซากับวิภิกษุทไวทเวทานตะของรามานูชะมีลักษณะ
 สำคัญเหมือนกันที่เห็นได้ชัด คือ ปรัชญาทั้งสองระบบนี้มีลักษณะเป็นสรวพเทวนิยม (Pan-
 theism) ซึ่งเป็นแบบหนึ่งของดัทธิเทวนิยม (Theism) เทวนิยมหมายถึงดัทธิที่เชื่อใน
 ความมีอยู่ของพระเจ้า ซึ่งตรงกันข้ามกับดัทธิที่ไม่เชื่อในความมีอยู่ของพระเจ้า คือ
 อเทวนิยม (Atheism) ดัทธิสรวพเทวนิยม คือความมีพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ ผู้ทรงสามารถดำรง
 อยู่ได้ด้วยพระองค์เองเพียงพระองค์เดียว พระเจ้าทรงเป็นตนเภาของจักรวาล แต่มีใ
 ้วาพระองค์ทรงเนรมิตจักรวาลขึ้นมาจากความว่างเปล่า แก่พระเจ้านั้นเอง คือ
 จักรวาลสรวพเทวนิยมมีทรรศนะว่า จักรวาลมีใ้สิ่งอื่นใดนอกจากเป็นอัญรูป (modes)
 ของพระเจ้าหรือเป็นการแสดงออก (manifestation) ของพระเจ้าทรงแปรเปลี่ยน
 พระองค์เองมาเป็นจักรวาลเลยทีเดียว ดังนั้นจักรวาลทั้งหมดก็คือ พระเจ้านั้นเอง
 วิลเบอร์ ดอง ให้ความหมายของสรวพเทวนิยมไว้ว่า "ดัทธิที่สอนว่า ความเป็นจริง
 ประกอบด้วยสัต์เพียงหนึ่งทีสิ่งทั้งมวลล้วนเป็นอัญรูป, สิ่งชั่วขณะ, สมาธิก, ภาพปรากฏ
 หรือเป็นภาพสะท้อนของสัต์นั้น"² ตามทรรศนะของสปีโนซา โลกและสรวพสิ่งในโลก

²Wilbur Long, "Pantheism," Dictionary of Philosophy, Ed.
 Dagobert D. Runes (Totawa: Little Field, Adoms & Co., 1971),
 p. 223. "The Doctrine That Reality Comprises a Single Being of
 which all Things are Modes, Moments, Numbers, Appearances, or
 Projections."

เป็นสิ่งที่รวมอยู่แล้วในพระเจ้า ปรัชญาวิเศษญาทไวคเวทานตะ ก็ได้ชื่อว่าเป็นลัทธิธรรม-
เทวนิยมเช่นเดียวกัน รามานูชะมีพรรณนะวา อันติมัสัจจ์ เป็นพระเจ้าที่มีตัวตนคือพรหมัน
ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นโลกและทุกสิ่งทุกอย่างในโลกอย่างแท้จริง ดังนั้นรามานูชะจึงเห็น
ว่า สิ่งหิ้งปวงเกิดจากพรหมัน จึงเป็นพรหณะที่ถือว่าจักรวาลทั้งระบบเป็นสิ่งเดียวกัน
ต้นกำเนิดของจักรวาล คือ พรหมัน

4.2.2 "สาร" กับพรหมัน

ตามพรหณะของรามานูชะ ความเป็นจริงมีสามสิ่ง คือ สสาร (acit),
ชีวาत्मัน (cit) และพระเจ้า พระเจ้าหรือองค์สัมพันธเป็นส่วนรวม และสามารถดำรง
อยู่เป็นอิสระอย่างแท้จริง ในขณะที่สสารและชีวาत्मันเป็นคุณสมบัติ คือ เป็นส่วนย่อยของ
พระเจ้าจึงไม่ใช่สิ่งที่สามารถดำรงอยู่เป็นอิสระได้อย่างแท้จริง ยังต้องอาศัยพระเจ้าอยู่
รามานูชะมิได้แยกความแตกต่างของคำว่า คุณลักษณะและอัญรูป คำทั้งสองคงกล่าวนี้
รามานูชะถือว่ามีความหมายถึง คุณสมบัติ สสาร ชีวาत्मันและพระเจ้าจึงไม่ใช่ความเป็น
จริงที่อยู่แยกเป็นอิสระจากกันโดยสิ้นเชิง ถ้าพิจารณาโดยตรงแล้วจะพบว่า สสารกับ
ชีวาत्मันในปรัชญาของรามานูชะไม่ใช่อันติมัสัจจ์ แต่มีลักษณะคล้ายกับคุณลักษณะในปรัชญา
ของสปีโนซาเท่านั้น ลักษณะเช่นนี้เหมือนกับปรัชญาของเคส์การ์ตส์ ผู้ซึ่งมีพรรณนะวา
ความเป็นจริงหรือสสารมีสองอย่าง คือ การกินที่กับความคิด แต่ความเป็นจริงสองสิ่งนี้ก็
ยังต้องอาศัยความเป็นจริงอีกอย่างหนึ่งคือ พระเจ้า ดังนั้นคำวิจารณ์ของสปีโนซาเกี่ยวกับ
อันติมัสัจจ์ของเคส์การ์ตส์จึงสามารถนำมาใช้ได้กับปรัชญาของรามานูชะ กล่าวคือ
สสารกับชีวาत्मัน ไม่น่าจะถือว่าเป็นอันติมัสัจจ์ แต่เป็นเพียงคุณลักษณะของอันติมัสัจจ์ที่มี
เพียงหนึ่งเดียว คือ พระเจ้าเท่านั้น การที่สปีโนซาอธิบายว่า "สาร" ประกอบด้วย
คุณลักษณะสำคัญสองอย่างที่มีนุษย์รู้จัก คือ ความคิดและการกินที่นั้น เปรียบเทียบได้กับ
พรหมันในพรหณะของรามานูชะ ซึ่งมีชีวาत्मัน และสสารเป็นคุณสมบัติ ชีวาत्मันและสสาร
ในปรัชญาวิเศษญาทไวคเวทานตะ จึงมีลักษณะใกล้เคียงกับคุณลักษณะแห่งความคิดและ
คุณลักษณะแห่งการกินที่ คร.จี.เอช. ศรีนิวาสัน ได้เปรียบเทียบลักษณะที่คล้ายคลึงกัน
ระหว่างปรัชญาของสปีโนซากับรามานูชะไว้ ดังนี้

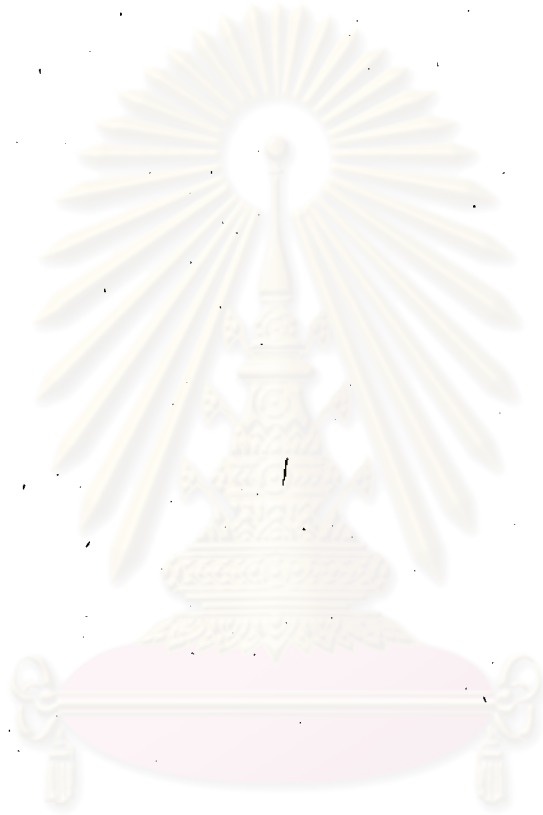
ในปรัชญาของสปิโนซก ทั้งความคิดและการกินที่แสดงถึงการ
เป็นสิ่งเดียวกัน ของ สาร์ตตะหรือ "สาร" ,เช่นเดียวกันใน
ปรัชญาของรามานูชะ ทั้งชีวะคมันและสสารต่างก็แสดงถึง
ภาวะภายในที่เหมือนกัน หรือพระเจ้า ในปรัชญาของสปิโนซา
อัญรูปทุกหน่วยออกมาจากสาร์ตตะของพระเจ้า ในทำนอง
เดียวกัน ในปรัชญาของรามานูชะพระเจ้าเขามามีส่วนอยู่ใน
ภาวะการมีอยู่ของการแสดงออกของพระองค์ทั้งหมด³

ในบรรดาลักษณะสามประการของพระเจ้าตามพระคัมภีร์ของรามานูชะอันได้แก่
พระเจ้าคือ องค์สัมพัทธ์, พระเจ้าทรงเป็นผู้ควบคุมสิ่งต่าง ๆ จากภายใน และพระเจ้า
ทรงมีอัครภาวะลักษณะนั้น ลักษณะสองประการแรกสอดคล้องกับลักษณะของ "สาร" ใน
ปรัชญาของสปิโนซา แต่ลักษณะประการที่สามมีความหมายแตกต่างจาก "สาร" ตาม
พระคัมภีร์ของสปิโนซา ในความคิดของรามานูชะ พระเจ้าทรงมีอัครภาวะลักษณะ มีความ
หมายว่า พระเจ้าทรงปรากฏอยู่ในทุกสิ่งก็จริง แต่ก็ทรงดำรงอยู่เหนือสิ่งเหล่านั้นด้วย
พระเจ้าทรงมีกายทิพย์และอยู่เหนืออำนาจของกฎแห่งกรรม ส่วน "สาร" ของสปิโนซา
เป็นอัครวิสัยในความหมายที่ว่าเป็นสิ่งซึ่งยิ่งใหญ่กว่า (greater) สิ่งทั้งปวง เพราะ
สิ่งทั้งมวลมี "สาร" เป็นสาเหตุแห่งการดำรงอยู่ แต่ "สาร" มิได้เกิดจากสาเหตุใด

³G. Srinivasan, Studies in East-West Philosophy (New
Delhi: Arnold. Heinemann Publishers Private Limited, 1974),
pp. 89-90. "In Spinoza's philosophy, both thought and extension
express an identity of essence or substance, just as in Ramanuja's
philosophy, both cit and acit express an identical inner being or
God. In Spinoza's philosophy, every mode is derived from God's
own essence, just as, in Ramanuja's philosophy, God enters the
being of each and all of His manifestations."

ด้วยเหตุที่มันเป็นสาเหตุแห่งการดำรงอยู่ของตัวเอง

ตั้งกลาวนี้คือ ทรรศนะที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน ^{เกี่ยว}เกี่ยวกับปัญหาเรื่องอันติมสังข์
ในปรัชญาของสปีโนซา อันใดแก่ "สาร" กับพรหมัน ซึ่งเป็นอันติมสังข์ในปรัชญาของ
รามานูชะ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย